Otrok, nebo bratr?

Původ materiálu
Iva Květonová
Pořadí v lekci
40

Téma

Boží Duch dává svobodu — nám i Filemonovi

Cíl

- Děti poznají, že lidé mohou být jeden druhému bratrem navzdory všelijakým rozdílům.
- A taky, že víra nám otevírá ještě jiné možnosti ve vztazích mezi lidmi, než jak jsme běžně zvyklí.

Pro učitele

Biblický text: List Filemonovi — má pouhých 25 veršů.

Výkladové poznámky

List Filemonovi

- Patří mezi tzv. listy z vězení (Fp, Ef, Ko, Fm).
- Nejkratší dochovaný Pavlův list.
- Má charakter soukromého dopisu, ovšem vzhledem k tomu, že je uvedeno více adresátů, nejde jen o čistě soukromý dopis.
- Adresátem je zámožný Filemon, Apfia, Archippos a křesťanská obec ve Filemonově domě.
- List má jediné téma: přímluvu apoštola za otroka Onezima u jeho majitele Filemona.
- Vznik pravděpodobně v Efezu mezi lety 53 a 55 po Kr.
- Pavel je ve vězení. Předpokládá se, že jde o stejnou situaci, ve které vznikl list Filipským.
- Timoteus je spoluodesílatelem dopisu. Pavlův spolupracovník. Z jeho příkazu mnohokrát navštívil obce, které Pavel založil. Pavel ho zde nazývá bratrem, jménem, které platí pro všechny křesťany.
- Filemon je představený domácího církevního společenství.

- Apfia: Pavel ji nazývá sestrou. Podobně jako bratr je to oslovení pro křesťany. Možná šlo o Filemonovu manželku. Zmínka o ní může být důležitá z toho důvodu, že ženy měly právo jednat v domácnosti s otroky a otrokyněmi. Apfia měla tedy důležité slovo, když šlo o otroka Onezima.
- Archippos: Pavel ho nazývá spolubojovníkem. Zřejmě kvůli podílu na misijní práci.
- Církev: Tímto slovem nazývá Pavel ve svých listech mimo křesťanské obce také malá křesťanská společenství, která se scházela v domech. NZ uvádí značný počet takových domácích společenství. Např. v prvním listu Korintským Pavel jmenuje společenství v domě Akvily a Prisky v Efezu.
- Otrok byl součástí majetku, byl brán jako věc a odkázán na libovůli svého pána. Od počátku císařské doby se zacházení s otroky zlidšťuje. Zběhlý otrok znamenal pro svého majitele obvykle značnou ztrátu. Proto bylo po zběhlém otroku často pátráno. Pokud byl nalezen, následoval trest (bití, okovy, vypálení znamení, v krajních situacích i trest smrti).
- Onezimos bylo obvyklé jméno otroka, vyjadřuje vlastnost, která se od něj očekávala (onésimos = užitečný). Onezimos patrně způsobil svému pánu hmotnou škodu. Zřejmě kvůli této věci vyhledá v Efezu Pavla s prosbou, aby se za něho Pavel u Filemona přimluvil.
- Pavel chce převzít finanční odpovědnost na sebe.
- Zároveň Pavel nevyzývá Filemona k propuštění Onezima z otroctví, ale k přijetí ho za bratra, tedy ke změně jejich mezilidského vztahu, který je nezávislý na společenském statusu. Tím je ilustrován dopad křesťanství na vztahy mezi lidmi. Křesťanská víra mění svět vytvářením alternativních sociálních vztahů v rámci daných společenských poměrů, které se tím zmírňují.
- List Filemonovi je dokladem působení evangelia v sociální sféře. Z tohoto důvodu se také dostal do novozákonního kánonu.

Členění listu

Verš 1–7 (úvod listu). Děkovná a přímluvná modlitba za Filemonovu víru. Poté Pavel vysvětluje svůj záměr.

Verš 8–20. Pavel se zastává Onezima, Filemonova otroka, který se na něj obrátil a stal se křesťanem. S tímto postojem píše Pavel ve vězení Filemonovi dopis, ve kterém ho prosí, aby Onezima přijal a jednal s ním jako se svým bratrem v Kristu. Zároveň se Pavel zaručil za částku, kterou Onezimos dluží Filemonovi. Onezima posílá zpět k Filemonovi s tímto dopisem.

Verš 21–25. Pavel ohlašuje svou návštěvu u Filemona. Uzavírá dopis pozdravy a přáním milosti.

Úskalí

List Filemonovi neřeší otroctví jako systém. Jeho důraz je v přijetí člověka navzdory jeho rozdílnosti, postavení, možnostem.

Černobílé vidění: bohatý povýšený, otrok utiskovaný. Přitom na bohatého se někteří dívají skrz prsty (on se může dostat do postavení neoblíbeného, terč urážek a útoků, nařčení).

Duch nám dává svobodu. Tedy to není nařízení, není to povinnost. Spíš možnost, že můžeme jednat navzdory společenským hranicím, konvencím.

Odkazy

Pokorný, Petr: *Úvod do Nového zákona.* Praha: Vyšehrad, 2013

Mayer, Bernhard: *Nový zákon, 11. List Filipanům, List Filemonovi. Malý stuttgartský komentář.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000

McAllister, Margaret: *Neznámé příběhy Bible.* Praha: Česká biblická společnost, 2017

Pro děti

Předškoláci

Děti, znáte někoho ze školky nebo z ulice nebo z knížky, s kým byste se nikdy nekamarádily? Proč? Co vám na něm vadí?

Aktivita: Rozdejte dětem tvrdší papíry A4 s předkresleným obrysem obličeje přes celou plochu. Nechte děti namalovat obličej toho, kdo jim vadí. Obrázky si pak ukažte, okomentujte je a nejlépe je vyvěste na nástěnku nebo připravenou šňůru, aby byly dobře na očích.

Příběh

Povím vám příběh o člověku, který taky někoho štval. (Část vyprávění je volným pokračováním příběhu O Filemonovi z knihy Margaret McAllister, *Neznámé příběhy Bible*.)

Filemon ležel na zahradě a úpěl. Popíjel studený mátový čaj, který mu dělal dobře na bolavé břicho. Včera se přejedl a dnes se mu v žaludku všechno bouří. Ani dopis od apoštola Pavla, který před chvílí přišel, mu nezvedl náladu. Filemon jej četl již podruhé. Pavla dobře znal a vážil si ho, ale také dobře věděl, že když Pavel o něco požádá, je těžké to odmítnout.

Filemonova žena Apfia vešla do zahrady.

„Už je ti lépe?“ zeptala se, ale on se jen mračil.

„To je teda smůla. A co nám Pavel píše?“

„Vzpomínáš si, jak nám utekl ten otrok?“ zabručel Filemon.

„No jistě, Onezimos,“ odpověděla Apfia.

„Máš nějaké nové zprávy? Je v pořádku?“ vyzvídala.

„Víš, co se stalo? Náš Onezimos sedí ve stejném vězení jako Pavel,“ pousmál se Filemon. „Pavel nad ním drží ochrannou ruku a oznamuje nám, že Onezima pokřtil. A celkově se o něm vyjadřuje moc hezky, píše, že Onezimos je skoro jako jeho syn.“

„Syn? Jak může mít za syna uprchlýho otroka?“ divila se Apfia.

„To jsem teda překvapená. Onezimos Pavlův syn,“ mumlala si dál pro sebe.

„Filemone, připadáš mi nějaký zamyšlený, co v tom dopise Pavel ještě píše?“

„No, víš, říká, že mám vzít Onezima zpátky k nám domů.“

„To myslí vážně? Vždyť nás okradl!“ rozčílila se Apfia.

„Jo a ještě to není všechno. Chce, abych ho přijal jako bratra, a taky abych se už na něho nezlobil.“

„To je vrchol! Co by tomu asi tak řekli sousedi? Že jsme se zbláznili, ne? Bratříčkovat se s otrokem,“ vykřikovala Apfia. „Jak si to ten Pavel představuje. To přece nejde!“

„Víš, Apfio, už tady nad tím nějakou dobu přemýšlím,“ řekl Filemon. „Myslím, že má Pavel pravdu. Vždyť my nejsme jako sousedi, přece jsme uvěřili v Ježíše. Zdá se mi, že kdyby tu na našem místě byl Ježíš, tak ten by jistě Onezimovi odpustil a pozval by ho k sobě. Co myslíš, Apfio?“

„Já nevím, moc se mi to nelíbí. A co ten dluh, ten nám zaplatí kdo? Onezimos dost těžko,“ řekla Apfia.

„Pavel tady píše, že dluh bere na sebe,“ čte Filemon. „Kvůli tomu nemusíme mít těžkou hlavu.“

„Víš co, Apfio, já bych Pavla poslechl.“

„Dělej, jak myslíš, snad je to tak správně, i když já se s tím pořád nedokážu srovnat.“

Co myslíte, děti, rozhodl se Filemon dobře?

A co my, můžeme se zachovat podobně jako Filemon a začít třeba mluvit s tím, kdo nás doteď štval? Nebo mu třeba nabídnout bonbón? Visí kolem nás obličeje dětí/lidí, se kterými se nám nechce být. Zkuste přemýšlet, třeba ještě i doma, jestli by to s…přece jen nešlo ještě jinak.

Pomůcky: Tvrdší papíry A4 s předmalovaným obrysem obličeje, nástěnka, pastelky

Mladší školní děti

Aktivita

Na velký papír (nebo na flipchart, whiteboard) namalujte obrys člověka. V případě velkého archu papíru lze nechat děti obkreslit učitele nedělní školy. Pokud budete někde venku, můžete místo papíru použít chodník a křídy — bude to pro děti zajímavější.

Ptejte se dětí a k postavě dopisujte jejich postřehy.

Kdo je otrok?

Co nemůže, co nesmí… co musí.

Máme i my dnes nějaké otroky?

Co maminka, tatínek, babička, sourozenec, spolužák?

Nechováme se k nim někdy taky jako k otrokům?

Mami, dones…brácho, udělej…babi, kup…Pepo, dej mi…

Budeme si dnes vyprávět příběh o tom, že nám Pán Bůh dává v životě ještě jiné možnosti ve vztazích mezi lidmi a že je můžeme využít.

Vyprávění

Vyprávějte příběh s pomocí připravené a postupně doplňované scény a biblických postaviček či jakýchkoli figurek, maňásků (třeba navlečená ponožka na ruce a fixem namalovaný obličej; papírové postavičky na špejlích).

Byl jeden muž, jmenoval se Filemon (*představte ho dětem na postavičce*). Před časem uvěřil v Ježíše a stal se z něho křesťan. Bydlel ve velkém domě (*např. z provázku namalovat na zemi dům*) se svojí rodinou a přáteli. Dařilo se mu dobře, byl docela bohatý. Měl doma velký bazén a ve špajzu spoustu dobrot a dobrého pití. Mohl si dokonce dovolit služebnictvo. Takže nemusel vůbec uklízet. A dokonce měl i vlastního otroka. Ten se jmenoval Onezimos (*další postavička*).

Jenže jednou se stala taková nemilá věc. Onezimos pánovi ukradl jeho sbírku lega. Byla veliká a vzácná, protože některé dílky se už nedaly koupit. Navíc Onezimos sbírku prodal a peníze utratil.

Když to pán zjistil, strašlivě se zlobil.

„Kde je ten Onezimos, zloděj jeden! Já mu zakroutím krkem, jen co ho uvidím!“

Jenže Onezimos už dávno utekl. Věděl, že by ho trest neminul. Netušil moc, kam jít. Ale vzpomněl si na apoštola Pavla, pánova přítele. Věděl o něm, že je hodný a umí odpouštět.

Pavel byl v ten čas zavřený ve vězení (*další postavička*). Onezimos tam za ním přišel a vylíčil mu svoji starost.

„Pavle, já toho svého činu tolik lituju. Jenže už to nejde vrátit zpátky. Pán mě jistě potrestá. Víš, ale možná, kdyby ses za mě přimluvil, tak mi třeba odpustí.“

Ještě mockrát spolu mluvili. O všem možném. Hlavně o Pánu Bohu. Že odpouští, že určitě odpustí i Onezimovi, že se nemá bát. A Onezimos uvěřil a stal se z něho křesťan.

Pavel viděl, jak moc Onezimos lituje toho, co udělal, jak by stál o odpuštění svého pána Filemona. A tak ho něco napadlo.

„Víš co, Onezime, napíšu Filemonovi dopis.“ Vytáhl papír a pero a začal psát.

„Milý Filemone, moc tě zdravím. Jak se máš?“ *(Pište prstem ve vzduchu.)*

A v dopise Filemona prosil, aby se už na Onezima nezlobil, ale aby ho přijal zpátky do svého domu jako svého bratra.

Bratra? Totiž ne pokrevního bratra, ale bratra ve víře. Jako otrok by se Onezimos Filemonovi nikdy stát bratrem nemohl. Každý z nich měl jiné postavení ve společnosti. Filemon bohatý občan, Onezimos pouhý otrok. Ale ve víře to možné je. Tam mohou být bratři bohatí s chudými, malí s velkými, nemocní se zdravými, chytří s hloupými, slavní s obyčejnými.

Pán Bůh nám k tomu svým Duchem dává svobodu. Totiž mohu mít za přítele, za bratra někoho, koho ostatní považují za méněcenného, ubohého, za někoho, s kým by rozhodně nikdy nekamarádili.

Co myslíte, je to možné?

Pak vzal Pavel velkou obálku (*ukažte obálku*), vložil do ní dopis a pořádně ji olízl jazykem (*olízněte obálku*) a obálku zalepil. Pak ji zanesl na poštu. Totiž ne, dal ji Onezimovi, aby ji Filemonovi doručil sám.

A Onezimos si vzal batoh, dal do něho kus chleba a láhev s vodou a vydal se na cestu.

Co myslíte, měl strach?

Myslím, že už moc ne, nebo jenom malinko.

Pomůcky: Postavičky, provázek, vykřičník z papíru, velký arch papíru, fixy nebo křídy, obálka.

Starší školní děti

Aktivita: Na nástěnku, dveře, kamkoli, pověste papírovou postavu člověka. Rozdejte lepící lístečky. Na ně může každý (učitele nevyjímaje) napsat, co dělá vztahy mezi lidmi nerovné. A nalepit je na postavu. Společně si pak lístky přečtěte, okomentujte. Případně ještě doplňte.

Vyprávění: Převyprávějte obsah listu Filemonovi, třeba dle vyprávění pro mladší školní děti. Přemýšlejte s dětmi o tom, proč se takový dopis dostal do biblického kánonu. Jaké má pro nás poselství. Děti, dělá naše církev něco pro druhé? (Diakonie, různé sbírky). A náš sbor něco takového taky dělá? Ano? Ne? A když ne, mohl by něco dělat? Co?

Tip — dopis dětem do jiného sboru: Napište list/dopis dětem v nedělní škole v jiném sboru. Snažte se podpořit, povzbudit jiné dětské společenství, sestry a bratry v Kristu. Lze vybrat jiný sbor v seniorátu, či v církvi; třeba i s vyhlídkou, že toto společenství v dohledné době navštívíme.

Pomůcky: Papírová postava, lepící lístečky, dopisní papír, obálka, známka, pastelky.

Přesah

S dětmi můžeme otevřít téma Diakonie, přiblížit její práci. Představte víc nejbližší středisko. Udělejte si tam výlet, zkuste se zapojit se do nějakého diakonického projektu.

Liturgie

Písně

Mír na zemi daruj nám (SV 184); *Tvá svoboda* (SV 344); *Posila na cestu* (SV 135); *Prosba* (SV 278); *Jedno jsme v Duchu svatém* (SV 119)

Biblický text k zapamatování

Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění. (Iz 61,1)

Rituál

Na konci setkání můžete společně zapsat do plakátu slovo nebo větu, která vystihuje poselství dnešního setkání s epištolami.

Na začátku nebo na konci setkání můžete recitovat verš z 1 Kor 13,13: A tak zůstává víra, naděje, láska — ale největší z té trojice je láska.

Okénko do bohoslužeb

Co byste dělali, kdyby vám nějaký spolužák nebo spolužačka ukradl svačinu a snědl vám ji?

- Nahlásit paní učitelce.
- Říct rodičům.
- Zmlátit.
- Sníst mu tu jeho.
- Je ještě i jiná možnost? Třeba si s ním promluvit, odpustit mu…

V nedělce si dnes budete vyprávět příběh o tom, že máme možnost jednat ještě jinak, než jak by jednala většina, nebo jak je zvykem.

Modlitba

Pane Bože, někdy je pro nás těžké překonávat všelijaké bariéry ve vztazích a zdi, které jsme si my lidé mezi sebou postavili. Nemáme k tomu odvahu. Nechce se nám. A někdy jsme vůči druhým příliš zatvrzelí a uzavření. Prosíme, otevírej pro nás možnost, že můžeme, že smíme. Ty k nám takto přistupuješ. Bez hranic, předsudků, s odpuštěním a dáváš nám svobodu jednat taky tak. Děkujeme za to. Amen.

Odkaz na píseň
Mír na zemi daruj nám
Tvá svoboda, tvá svoboda nade mnou
Posila na cestu (SV135)
Přijď již, přijď, Duchu stvořiteli, Duchu smíření
Jedno jsme v Duchu svatém (SV119)
Cílová skupina
Předškolní
Mladší školní

Starší školní

Katechetické cykly

Dál přece nejdeme sami IV (s apoštoly, s Janem a celou církví)

Biblický odkaz (kat)

Filemonovi 1